

לשון הרע בין ידידים לשם הפגת דאגות

היתר אמירת לה"ר לשם הפגת דאגותיו
האם חובה על המספר לדאוג לכך שהשומע לא יאמין?
היתר שמיעת לה"ר לצורך הפגת דאגת המספר
היתר שמיעת לה"ר לצורך צמצום הפצתה
היתר לה"ר בין איש לאשתו
סיכום

היתר אמירת לה"ר לשם הפגת דאגותיו

דיבור של לשון הרע או רכילות על אדם מישראל נאסר באיסור תורה, וכמו שכתב הרמב"ם¹:

המרגל בחבירו עובר בלא תעשה שנאמר לא תלך רכיל בעמך... אי זהו רכיל זה שטוען דברים והולך מזה לזה ואומר כך אמר פלוני כך וכך שמעתי על פלוני, אע"פ שהוא אמת הרי זה מחריב את העולם. יש עוון גדול מזה עד מאוד והוא בכלל לאו זה והוא לשון הרע, והוא המספר בגנות חברו אע"פ שאומר אמת... אחד המספר בלשון הרע בפני חברו או שלא בפניו. והמספר דברים שגורמים אם נשמעו איש מפי איש להזיק חברו בגופו או בממונו ואפילו להצר לו או להפחידו, הרי זה לשון הרע.

אולם במצבים מסוימים בהם ישנה תועלת מהסיפור מותר לספר לה"ר, כמו שמותר לעד אחד להעיד בבית דין, וכפי שהגדיר רבינו יונה²:

ודע, כי בדברים שבין אדם לחברו, כמו גזל ועושה ונזק וצער ובושת ואונאת דברים, יכול לספר הדברים לבני אדם, גם היחיד אשר יראה יגיד, כדי לעזור לאשר אשם לו ולקנא לאמת, והנה אמרה התורה שיעיד עד אחד בבית דין על תביעת ממון לחייב את הנתבע שבועה. אמנם יש עליו להוכיח את האיש תחילה.

החפץ חיים דן מהם התנאים בהם יהיה מותר לאדם לספר לאחרים על עוול שעשה אדם לחברו. אחד מתנאיו של החפץ חיים הוא³: "שִׁיכְּוֹן לְתוֹעֵלָתוֹ, וְהוּא הֶעֱקַר

1 מתוך הל' דעות פ"ז.

2 שערי תשובה, שער ג אות רכא.

3 הלכות לשון הרע כלל י סעיף יד.

שְׁעָלְיוֹ סוּבֵב כָּל הַתֵּר הַזֶּה. ועל זה הוסיף: "הגהה: ואפשר" דהוא הדין אם כוונתו בסיפורו להפג את דאגתו מלבו הוי כמכוון לתועלת על להבא [ולפי זה מה שאמרו ז"ל דאגה בלב איש ישיחנה לאחרים קאי גם על ענין כזה], אך שיזהר שלא יחסרו שאר הפרטים שבסעיף זה". וכן פסקו למעשה הרב ניסים קרליץ⁵, הרב שלמה אבינר⁶ והרב יצחק זילברשטיין⁷.

החפץ חיים תלה את דבריו בקיומם של שאר תנאי לשון הרע לתועלת. התנאים אותם מנה החפץ חיים שם הם: שיראה בעצמו את הדבר עליו הוא מספר, שיבדוק היטב שהאדם עליו הוא מספר באמת אינו בסדר, שינסה להוכיחו קודם, שלא יגדיל העוולה יותר ממה שהיא, שיכוון לתועלת, שיבדוק שאין עצה אחרת להשיג אותה תועלת ללא סיפור הלה⁸, ושלא יגרם לנידון ע"י סיפור הלה⁹ נזק גדול יותר ממה שהיה מגיע לנידון בבי"ד.

אולם ר"ש דבליצקי שליט"א בספר 'זה השולחן' העיר על היתרו של החפץ חיים⁸:

והגר"ש הומינער (שליט"א) כתב על זה במכתב וז"ל, דע, שאני בכוונה השמטתי זה ולא הבאתיו בעיקרי דינים⁹ להתירא, ראשית דהח"ח בעצמו כתב כמסתפק בזה¹⁰, ועוד דיכול לבוא מזה מכשולים גדולים, דתמיד יאמר המספר דיש לי צער מזה אם לא אספר, ועוד דבעי ליתובי דעתיה ולהפיג דאגתו וימשול בעצמו שלא יספר הלה¹¹, ועיין ברכות דף י"א אי משום טירדא אפילו טבעה ספינתו בים נמי וכו'¹¹. ורק לעניין היתר שמיעה צירפתי דבר הזה, וכמו שמבואר בעיקרי דינים לשה"ר סע' נ"ז בהג"ה ע"ש. עכ"ל.

אמנם ייתכן להבדיל בין הנידון בגמרא ברכות הנ"ל האומרת שהצער אינו פוטר אדם מקיום מצות קריאת שמע, לבין עניין לשון הרע; מדברי הגמרא בברכות למדנו אמנם שטרדתו של האדם איננה פוטרת אותו מקיום מצוות וכל שכן שאינה מתירה לו לעבור עבירות, אולם בעניין לשון הרע יתכן שהדבר שונה, כיוון שכמה אחרונים¹²

4 כתב בספר נתיבות חיים (נתיב חיים להלכות לה"ר כלל י סעיף יד ס"ק כ) שאע"ג שנקט החפץ חיים לשון "אפשר" נראה שדעתו נוטה להיתר זה, והביא (בשבילי חיים הל' רכילות כלל ו ס"ק ב) מקונטרס 'מן המים משיתהו' שדרכו של החפץ חיים לכתוב לשון זאת לפעמים על דברים מחודשים שאין להם מקור.

5 חוט שני, הל' שמירת הלשון, פרק ג ס"ק ב.

6 טהור שפתים עמ' 151.

7 מובא לקמן.

8 בהערותיו לחפץ חיים כאן.

9 ספרו של הרב הומינר, בו הוא מסכם את הל' לה"ר על פי החפץ חיים.

10 אך ראה לעיל הע' 4.

11 הגמ' אומרת שם שהטרוד בטירדה שאינה של מצוה עליו ליישב את דעתו ולקיים את המצוה.

12 עיין קובץ הערות לגר"א וסרמן הי"ד, יבמות סי' ע: "ולולי דבריהם היה נראה דכל האיסורין שבין אדם לחברו אינן אסורין אלא דרך קלקול והשחתה שלא לצורך... וכן בלאו דלא תלך רכיל מותר לספר לה"ר על בעלי מחלוקת כדי להשקיט המריבה", ועיין עוד מנחת אשר,

הסבירו שדיבור לה"ר לתועלת אינו נכלל כלל באיסור לשון הרע, ועל פי ההרחבה של בעל הח"ח אפשר שגם תועלת נפשית למספר נכללת בהיתר זה והיא גורמת לסיפור לא להיחשב כלל כלה"ר.

הביטוי שנקט הרב הומינר "דבעי ליתובי דעתיה" לקוח מסוגית הגמרא במסכת סוכה¹³. הגמרא שם דנה בחיובו של אבל בסוכה, ומסבירה שלמרות ההלכה "מצטער פטור מן הסוכה" – "הני מילי צערא דממילא, אבל הכא – איהו הוא דקא מצטער נפשיה, איבעי ליה ליתובי דעתיה"¹⁴. טוען הרב הומינר שגם כאן על המספר להפיג את צערו באופן אחר, ולא ע"י סיפור לה"ר.

אולם גם לדעת הח"ח לא כל הפגת צער מתירה אמירת לה"ר: הרב שלמה רוזנר בשו"ת לחפץ בחיים¹⁵ כתב שהיות ומקורו של היתר זה הוא מדין לשון הרע לתועלת, לכן רק כשהוא מרגיש שדאגתו תופג ע"י עצם הסיפור – מותר לו לספר לה"ר, ואילו כאשר דאגתו וצערו יופגו מכך שהוא נהנה מהדיבור הרע על האדם שפגע בו – אסור; לכן למשל אם הוא מספר את הלה"ר לכמה אנשים מוכח שכוונתו לגנות את זה שהוא מספר עליו, ולא רק להפיג את דאגתו על ידי עצם הסיפור, ואין לכך היתר. וכתב שדברים אלו כתובים בספר חסידים¹⁶:

לא תשא (את שם ה' אלהיך) [שמע שוא] (שמות כג, א), אזהרה למקבל לשון הרע. אפס, אם יבוא איש אצלך צועק על חברו מפני שהוא [=חברו] הוכיחו בפניך, ולבו חרה לו ואומר כי זה שהוכיחו עושה כך וכך ואומר עליו דברים שלא כהוגן, ואתה יודע בזה כי אחר שיגיד לך לא ילך להגיד אחרים, כי אינו חושש להודיע לרבים אך להוציא הדברים מלבו שהם כבדים עליו להגיד, מצוה לשומעו, ומה שתוכל לתקן כנגד חברו לחבבו תעשה, ותתקן ותאמר לו פלוני אוהב אותך ולמה אתה מדבר כדברים האלה, אם יקבל מוטב, ואם לאו אע"פ ששמעת לדבריו אל תאמין, ואל תגיד לאחרים להסירם מלבו¹⁷, שאותן האחרים יהיו מקבלי שמע שוא, ויאמינו לו, ומה יעשו, ילכו ויגידו לאותו האיש הלעז שזה הוציא עליו ויבוא גם הוא להתקוטט עמו, נמצא שהמריבה באה על ידך על אשר לא שמעת אליו. אבל אם הוא מגיד גם לאחרים, כי הוא מתכוון להוציא עליו שם רע, לא תאבה לו ולא תשמע אליו,

ויקרא, סי' מא סעיף ג. ובספר קודש ישראל (שבסוף ספר הליכות עולם אהרמן) סי' טו סעיף ה ואילך האריך בעניין, וכתב בתוך דבריו: "לשון הרע הוא כפשוטו, "רע" ממש, דזהו הכוונה ושורש דיבורו, וכל שאינו רע אינו לשון הרע. וממילא כל הדיבורים שבאו לתועלת אינם לשון הרע כלל, שאינם "רע"."

13 כה, ב.

14 בראשונים שם נאמרו מספר הסברים לדברי הגמרא הללו, ומהם תהיה נפ"מ מתי אמרינן ש"איבעי ליה ליתובי דעתיה", והאם שייך הדבר לנידון שלנו.

15 ח"ב סי' א.

16 סי' סד.

17 היינו לספר להם מה שאירע כדי שהם ינסו לשכנע את המספר לה"ר להסיר הדברים מלבו.

אלא גער בו והוציאו מלפניך בנזיפות, ותלך לאותן שסיפר אליהם ותאמר אל תאמינו לו, ששקר הוא מדבר על רעהו.

דברי ספר חסידים נאמרו על היתר שמיעת לשון הרע, ולא על היתר סיפור לה"ר; אולם יתכן שיש ללמוד מכאן גם להיתר הסיפור, שהרי לולי שהתרנו לספר היה אסור לשומע לשמוע, כיוון שמסייע בידו לעבור עבירה¹⁸.

אולם מכל מקום נראה שאין ראיה מדברי ספר חסידים, מכיוון שהוא מתיר רק לשמוע לה"ר באופן שמטרתו למנוע דיבור נוסף ופרסום הלשון הרע, אך הוא אינו מתיר שמיעה לצורך עצם הרגעת השומע. ומצד שני הוא קובע שאדם שבא לפניך ומספר גם לאחרים מוכח שכוונתו להפיץ את הלה"ר ולא יועיל שתשמע את דבריו, ויתכן שגם לדעתו אם אדם רוצה לספר לכמה אנשים כאשר כוונתו אצל כולם להפיג את דאגתו אין בכך איסור.

האם חובה על המספר לדאוג לכך שהשומע לא יאמין?

בעל נתיבות חיים¹⁹ כתב שלא מצאנו בכל דברי החפץ חיים שהתנה את היתר סיפור לשון הרע לתועלת בכך שידע שהשומע אינו ממקבלי לה"ר, ואף מוכח מדבריו להיפך, שאין איסור 'לפני עור' כאשר מספר לה"ר לתועלת גם אם השומע יאמין. וכתב שנראה ללמוד מכך שכל איסור 'לפני עור' נאמר רק כשעסוק בהכשלת חברו, או כשפעולתו מתפרשת כמעשה של הכשלה, אבל אם עוסק במצוה או בדבר שראוי לעשותו אף אם חברו נכשל על ידו אין זה נחשב שהוא הכשיל אותו.

בהמשך הביא את מחלוקתם של רבינו יונה והב"י בהלכות ברכות. רבינו יונה כתב²⁰: "לא יתן אדם פרוסה לשְׁמֵשׁ אלא א"כ יודע בו שנטל ידיו. יש למדין מכאן שאין ראוי לתת לאכול אלא למי שיודע בו שיברך, ונראה שכיון שמתכוין לעשות מצוה, שנותן בתורת צדקה, מותר". וכתב ע"ז הב"י²¹: "ואין דבריו נראים, דהא ליתן לשמש נמי מצוה הוא, ואפילו הכי לא יתן לו אלא אם כן יודע שנטל ידיו". ולהלכה נחלקו השו"ע והרמ"א²²: השו"ע פסק "לא יתן לאכול אלא למי שיודע בו שיברך", והרמ"א הוסיף "ויש מקילין אם נותן לעני בתורת צדקה". וכתב בעל נתיבות חיים

18 אולם יתכן לומר שכאשר הסיוע שלו לעבור עבירה ימנע ממנו לעבור עבירה חמורה יותר ולפרסם גנותו של חברו לרבים, אין איסור בסיוע (עייין ספר בינה ודעת פרק יט סעיף כז ובהערות שם). ובעניין איסור "לפני עור", איסור זה קיים על השומע, וכמו שהוכיח החפץ חיים (לאוין ד). אולם העירוני שיתכן שאין בנידון בו עסק ספר חסידים חשש של איסור לפני עור, כיוון שבכל מקרה יספר לשון הרע, ובכה"ג שהמספר ממילא יספר י"א שאין משום לפני עור (עייין משנה למלך הלכות מלוה ולוה פרק ד הל' ב).

19 בזרע חיים על החפץ חיים ח"א כלל י סימן ב סעיף א.

20 מב, א מדפי הרי"ף ד"ה לא.

21 או"ח סי' קסט אות ב.

22 או"ח סי' קסט סע' ב.

שיתכן שנחלקו בסברא דלעיל, אם קיים איסור 'לפני עור' כשאינן כוונתו להכשיל אלא לעשות מצוה. אולם אפשר לומר שהם נחלקו רק במקרה שנותן לו פת מיוזמתו, מה שאין כן כשעומד לפניו עני הזקוק ממש לאוכל כולי עלמא מודו שיתן לו גם אם לא בטוח שיטול ידיו. וכך בלה"ר: בדבר שחובה עליו להגיד – לכל הדעות מותר לו לומר ואין לו לחשוש לאיסור לה"ר ולכך שהשומע יקבל לה"ר, ואילו בדבר שאינו חובה אלא במצוה בעלמא יהיה הדבר תלוי במחלוקת השו"ע והרמ"א הנ"ל.

גם הרב יצחק זילברשטיין²³ כתב שמותר לומר לה"ר להפגת דאגתו גם אם השומע יאמין, והראיה שהחפץ חיים לא כתב בענין לה"ר לתועלת את התנאי הזה שהשומע לא יאמין. אולם הרב אברהם יוסף אהרמן²⁴ כתב שאמנם בעניינים אחרים של תועלת לא מצינו שהחפץ חיים הקפיד לוודא שהשומע לא יאמין, אולם לדעתו זה נכון דווקא במקרים שצריך שהשומע יחוש ויישמר, אך כאשר כל מה שהוא צריך זה למצוא אדם שישמע אותו, ולא איכפת לו כלל מיהו, עליו לחפש שומע כזה שלא יאמין לדבריו בהחלט²⁵. לדעת הרב שלמה אבינר²⁶ בדיבור לצורך הפגת דאגה חובה ליידע את השומע שכוונת המספר אינה להשמיץ, אלא רק להירגע ולהשתחרר מהשנאה הקיימת בלבו כלפי אותו אדם.

היתר שמיעת לה"ר לצורך הפגת דאגת המספר

כתב החפץ חיים²⁷:

אם הוא יודע ומכיר לאיש אחד שאיננו בשלמות עם הרב או הבית דין שבעיר, ואיש הזה יש לו דין תורה עם אחד אצל הבית דין הזה, לא ישאלנו אח"כ מה נעשה בדינך, שמא יצא חייב מבית דין וקרוב הוא מאוד שיצאו מפיו דברי גידופים על הבית דין הזה, ואז אפילו אם לא יתקבלו דבריו באוזניו, עכ"פ גורם הוא שיספר האיש הזה בגנות הבי"ד.

בעל נתיבות חיים²⁸ העיר שידיד או קרוב וכ"ש אשתו שמוטל עליהם להתעניין בנעשה איתו לכאורה מותר להם להתעניין במה שקרה בבי"ד, אלא שהם צריכים לומר לו דברים שימנעו ממנו מלכעוס על הדיינים, כגון שאין לדיין אלא מה שענינו רואות, ושלפעמים הדין מתהפך ע"י שינוי קטן, ובכה"ג נראה שאין איסור לפני עור.

23 קול התורה סי' סא, מעמ' קפ (נדפס גם בספר שיעורי תורה לרופאים חלק ד סי' רסו, וע"ע חשוקי חמד יומא ד, ב מעמ' נז).

24 בספרו הליכות עולם עמ' כא הע' ב.

25 וגם לפי סברא זו אם הפרת דאגתו מחייבת לספר זאת דווקא לאדם מסוים יתכן שיה' מותר.

26 טהור שפתים עמ' 149, שו"ת שאילת שלמה (מהד' תש"ע) ח"ב סי' צו.

27 הל' לה"ר כלל ט באר מים חיים ס"ק ד.

28 שבילי חיים הל' לה"ר כלל סט הע' ד.

ובספר הליכות עולם²⁹ האריך להוכיח שכל זה דווקא באדם שיקבל אם יאמרו לו כך, אבל אם אפשר להניח שלא יקבל את דברי ההרגעה ובכל אופן יאמר דברי לה"ר על הדיינים אסור גם להם לשאול מה היה³⁰. עצתו היא שיכלול בדברי שאלתו את העובדה שמותר לנשאל לספר דברים שמטרתם הפגת צערו או התייעצות מה לעשות, ויאמר לו לכווין לתועלת, ובאופן כזה, שדרך ההיתר מוצגת בפני הנשאל מותר לשואל לשואלו³¹.

ומ"מ גם כאשר מותר לשומע לשמוע, עדיין אסור לו לקבל, וכדברי החפץ חיים³²:

אֲדָ בְּכָל הַהֲתָרִים, שְׁאֲמַרְנוּ בְּעִנְיַן הַשְּׂמִיעָה, יִזְהַר בְּנַפְשׁוֹ מְאֹד שֶׁלֹּא יֵאָמֵן בְּעֵת הַשְּׂמִיעָה בְּהַחְלָט, רַק לְחֹשֶׁשׁ לְזֶה בְּלִבְדּוֹ, כִּדִּי שֶׁלֹּא יִלְכַּד גַּם הוּא בְּרִשְׁתּוֹ עוֹן קְבֵלַת לְשׁוֹן הָרַע.

גם אם יאמין השומע לעובדות שסופרו, יוכל עדיין להימנע מאיסור קבלת לה"ר אם ידון לכף זכות, ויפרש את העובדות באופן שאין בהן גנאי. דרך זו, הנותנת אמון בדברי המספר, עדיפה לעיתים רבות לצורך הפגת דאגתו³³.

ונחלקו הפוסקים מהי הקבלה שנאסרה: החפץ חיים נקט שמדובר על איסור גמור להאמין, ואסור אפילו שיהיה הדבר מסופק אצלו³⁴; לעומת זאת, בשו"ת פאת שדך³⁵ הבין שהאיסור הוא להאמין בלבד, ואין איסור אם הדבר אצלו בגדר ספק³⁶; ואכמ"ל.

היתר שמיעת לה"ר לצורך צמצום הפצתה

לעיל ראינו בדברי ספר חסידים שלעיתים ראוי לשמוע את המספר לצורך הרגעתו, מתוך מטרה שהוא ימנע מלפרסם את הדברים הלאה. ובדומה לזה כתב החפץ חיים³⁷:

וְעוֹד יֵשׁ אֲפֵן אַחַר גַּם כֵּן דְּמַצּוּהָ לְשִׁמְעַ, כְּגוֹן, אִם בָּא אֶחָד לְפָנָיו לְקַבֵּל עַל חֲבֵרוֹ מֵאִיזָה דְּבַר שֶׁעָשָׂה נְגִדוֹ, וְהוּא מְפִיר בְּהַמְסַפֵּר שֶׁבָּזָה שְׂוִיתוֹ אֲזַן לְדַבְּרָיו יִהְיֶה יְכַלֵּת

29 לרב אהרמן, הל' לה"ר סי' כ סעיף ה וס"ק ז.

30 וכעין זה בדיבור עם תלמיד על מורו וכד'.

31 מלבד במי שנכלל בגדר "מומר להכעיס" בעניין לה"ר.

32 הל' לה"ר כלל ו סעיף ד.

33 ע"פ ח"ח הל' לה"ר כלל ו באר מים חיים ס"ק א, והרב זילברשטיין בתשובה הנ"ל..

34 שם סעיף י.

35 ח"א סי' כט.

36 אולם יתכן שגם הוא לא הכריע בדבר, עיי"ש. וע"ע בספר נתיבות חיים בזרע חיים על חפץ חיים חלק א כלל ו סעיף א, ובקונטרס קודש ישראל הנדפס יחד עם ספר הליכות עולם פרקים י-יג.

37 הל' לה"ר כלל ו סעיף ד.

בִּידוֹ לְהִשְׁקִיט אֶת אִפּוֹ מֵעַלְיוֹ וְלֹא יָשׁוּב עוֹד לְסִפְרֵי לְאֲנָשִׁים אַחֲרָיִם וְכִי אוֹלֵי הָאֲחֵרִים
יֵאֱמִינוּ לְדַבְרֵי וַיְהִי מִקְבְּלֵי לְשׁוֹן הָרַע, וּבָזָה יִתְרַבֶּה הַשְּׁלוֹם בְּיִשְׂרָאֵל.

היתר לה"ר בין איש לאשתו

החפץ חיים אסר בפירוש דיבורים של לה"ר בין איש לאשתו³⁸:

דַּע, דָּאִין שׁוּם חֲלוּק בְּאִסּוּר הַסְּפוּר בֵּין אִם הוּא מְסַפֵּר לְאֲנָשִׁים אַחֲרָיִם,
קְרוּבֵי אוֹ רְחוּקֵי, אוֹ לְאִשְׁתּוֹ, אִם לֹא שֶׁהוּא דֹבֵר שְׁצָרִיד לְהוֹדִיעָה מִפְּנֵי
הַתּוֹעֵלֶת שֶׁתְּהִיָּה מִזֶּה עַל לְהַבְּא... אֲבָל בְּלֹא הַכִּי אֵין שׁוּם חֲלוּק בְּדָבָר. וְרַבִּים
מִשְׁתַּבְּשִׁין בָּזֶה, שֶׁמְסַפְּרִין לְנִשְׁוֹתֵיהֶם כָּל מֵה שֶׁאֵרַע לָהֶם עִם פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי
בְּבֵית הַמְדָּרֶשׁ אוֹ בְּשׁוּק, וְהֵנָּה מְלַבֵּד אִסּוּר לְשׁוֹן הָרַע עוֹד הוּא מְרַבֶּה בָּזֶה
מִחֲלָקָת, כִּי הִיא בּוֹדֵאֵי תֵטֵר הַשְּׁנֵאָה וְתָרִיב עֲבוּר זֶה עִם פְּלוֹנִי אוֹ עִם אֲנָשִׁי
בֵּיתוֹ, וְגַם תְּסִיתְהוּ לִילָד עוֹד וְלָרִיב עִם פְּלוֹנִי עֲבוּר זֶה, וְסוֹף דָּבָר יִהְיֶה שֶׁהִיא
בְּעֶצְמָה תִּבְזֶהוּ עֲבוּר זֶה, עַל כֵּן הַשׁוֹמֵר נִפְשׁוֹ יִשְׁמֹר אֶת עֲצָמוֹ מֵאֵד שֶׁלֹּא לְגַלוֹת
לְאִשְׁתּוֹ מַעֲנִינִים כְּאֵלוֹ³⁹.

ובהלכות רכילות⁴⁰ כתב כן לעניין קבלת רכילות:

יֵשׁ לְזַהֵר מֵאֵד שֶׁלֹּא לְקַבֵּל רְכִילוֹת מִשׁוּם אָדָם, וְאִפְלוּ מֵאִשְׁתּוֹ. וְכֹאשֶׁר נִתְּבוֹנֵן
הַיֵּטֵב נִמְצָא, שֶׁבְּמֵה שֶׁהוּא מִקְבֵּל רְכִילוֹת מֵאִשְׁתּוֹ בְּמֵה שֶׁסִּפְּרָה לוֹ שֶׁפְּלוֹנִי דִּבֶּר
עָלָיו כִּד וְכָד, לְבַד הָעוֹן הָעֲצָמִי שֶׁל קְבֵלֶת רְכִילוֹת הוּא מְבִיא לְעֲצָמוֹ עַל יְדֵי זֶה
צָרוֹת רַבּוֹת, כִּי בְּרֵאוּתָהּ שֶׁבְּעֵלָה מִקְבֵּל דְּבָרֶיהָ בְּסִבָּר פְּנִים יְפוֹת תִּסְפֵּר לוֹ
תְּמִיד מַעֲנִינִים כְּאֵלוֹ, וּמְבִיאָתוֹ עַל יְדֵי זֶה לְיַדֵּי פֶּעַס וּמְצָה וּמְרִיבָה וְדָאָבוֹן
נֶפֶשׁ. עַל כֵּן הִנְכוֹן מֵאֵד לְבַעַל נֶפֶשׁ לְגַעַר בְּאִשְׁתּוֹ כְּשֶׁמְסַפֵּרֶת לוֹ מַעֲנִינִים
כְּאֵלוֹ⁴¹.

וכתב בעל נתיבות חיים⁴², שחומרת החפץ חיים כאן שלא לספר לאשתו אינה
סותרת את ההיתר לספר לה"ר להפגת דאגה, כיוון שכאן אין כוונתו רק להוציא את

38 כלל ח סע' י.

39 הח"ח בבאמ"ח ס"ק כג כתב שבעין זה נמצא באדר"נ סוף פרק ז': 'אל תרבה שיחה עם
האשה, כיצד, בזמן שאדם בא לבית המדרש ולא היו נוהגין בו כבוד, או שערער עם חברו,
אל ילך ויאמר לאשתו כך וכך ערערתי עם חברי כך וכך אמר לי כך וכך אמרתי לו, מפני
שבזה את עצמו ובזה את אשתו ובזה את חברו, ואשתו שהיתה נוהגת בו כבוד עומדת
ומשחקת עליו. כיון ששמעו חברו אמר, אוי לי, דברים שבינו לבני הלך ושחן לאשתו. ונמצא
אותו האיש בזה את עצמו את אשתו ואת חברו'. אך שם מדובר יותר על עצה טובה, ולא
דווקא מצד הלכות לה"ר.

40 כלל ז סע' ה.

41 וכעין זה כתב בהלכות לה"ר (כלל ח סעיף יד) בענין שיחה עם בני ביתו.

42 שבילי חיים כלל ח ס"ק טו.

הצער מליבו אלא גם להגן על כבודו, וזה כבר לה"ר, ועוד שהמספר להגן על כבודו אינו מדקדק עם מי הצדק, ולכן לא שייך כאן ההיתר ההוא. אולם מקובל לומר בשמו של הרב שלמה זלמן אוירבך זצ"ל שיש להתיר הרבה יותר בדיבור לשון הרע בין איש לאשתו. וכך כתב תלמידו הרב מרדכי גרוס⁴³:

בדבר דעתו של מו"ר הגרש"ז אויערבך זצוק"ל דבבעל ואשתו ואיפכא אינו בכלל איסור לה"ר כשמספרים בדברים שמציק להם, כיון דהוא חיוב אישות דילהו שכל אחר יסיר מהשני דאגתו, ועדיפא טפי מספיקו דהחפץ חיים אם איכא איסור לה"ר כשאומרו משום דאגה בלב איש ישיחנה לאחרים. לכאורה בהא הענין דאין לקבל אלא למיחש וכיוצ"ב קשה טפי, דבדרך כלל מתקבל אצל כל אחד מהם יותר מאשר טענת אחר. ומ"מ נראה דשרי מטעם הנזכר. אבל יש לעיין בגוונא דלא הצרו לו, אלא מפריע לו דברים או הנהגות מסויימות של זולתו, אם גם מותר, או דאמרינן איהו דמזיק לנפשיה. ודברים ששייכו להשקפות להעמידם על צביונם נראה פשוט דשרי ולא הוי בכלל לשה"ר, דהא בהא הוי העמדת ביתם, ושייכא לתרווייהו, ומותר להזכיר כל מי שנצרך, ובלבד שיכוין להדיא שהמכוון לרוחניות ולא לצרף נגיעות וכיוצ"ב, כמבואר בחפץ חיים שם. עוד יש לבאר דהא דהחפץ חיים בהלכות לה"ר כלל י' סי"ד בהערה כתב דאפשר דמשום דאגה בלב איש ישיחנה מותר לספר, ומ"מ נצרך כל השבעה תנאים שהתנו שם, י"ל דהתם דההיתר הוי כיון דהוא כתועלת על להבא כדכתב שם, להכי נצרך התנאים, משא"כ בין איש לאשתו אין הכוונה משום תועלת, אלא כיון דהוה כחדא לעניינים אלו שיסיר אחד מהשני מה דמציק לו שרי, ולא נצרך לתנאים דאתמר שם. ומה דכתב החפץ חיים כלל ח' ס"י דאין לספר לנשותיהם כל מה שאירע להם עם פלוני ופלוני וכו', הוא בגוונא שמטרתו להגן על כבודו גרידא, וכדכתב בשבילי חיים שם. וכפי ששמעתי משמיה דאחד מגדולי המשגיחים שליט"א ששאל כיו"ב את מרן החזו"א זצ"ל והשיבו להקל בזה.

יש לעיין האם כוונת הגרש"ז להיתר מיוחד לסיפור דברים בין איש לאשתו, הרי לצורך הפגת דאגה הוא התיר לספר לכל אדם. חתנו הרב ירוחם בורודיאנסקי הסביר את ההיתר הרחב הזה בכך שבעיני הגרש"ז קשר בין איש לאישה צריך להיות כל כך אמיץ שאם יש לאישה צרה זו גם צרתו של הבעל, כי האישה והאישה נושאים יחד את קשיי החיים⁴⁴. ואמר הרב בורודיאנסקי שעדיף אמנם

43 אום אני חומה ח"ב, חידותם משתעשעות, סי' פז, עמ' ש-שא.

44 וכך הובא בשם הרב בורודיאנסקי בספר רבן של ישראל עמ' 186 (הובא במאמרו של הרב יוסף צבי רימון המצויין לקמן): "הוא אמר לי ונתן לי רשות לפרסם בשמו, וכך אני מדריך את החתנים בישיבה, שבין איש לאשתו אין איסור לשון הרע. כלומר, כשהאשה באה הביתה ורוצה שישא איתה בעול של בעיה שמפריעה לה - הוא חייב לשמוע, ולא יכול לומר לה 'זה לשון הרע'. כי אחרת לא יוכל לישא עמה בעול. הוא חייב להתחלק איתה בחבילת הצרות

לספר את המעשה ללא השמות, אך פעמים רבות אין זה מספיק מבחינת המספר⁴⁵.

אמנם הרב ניצן ראובן⁴⁶ האריך לחלוק על מה שהביא הרב גרוס בשם הגרש"ז. לדעתו אין להתיר איסורים בגלל הקושי לקיימם, וחיובי הבעל לעזור לאשתו להתמודד עם העובר עליה אינם מתירים לעבור על שום איסור. ואח"כ כתב עוד⁴⁷:

ולא זו אף זו, שדיברתי עם חתנו של הגרש"ז א זצוק"ל שממנו יצאה השמועה על דבר ההיתר הנ"ל, וכנראה שעליה בנה דייק בעל 'אום אני חומה', ואמר לי במפורש שמעולם לא התיר חותנו הגרש"ז א לבעל ואשתו לדבר לשון הרע ללא תנאי ההיתר, אלא שאמר שמצוי הדבר שבין בעל ואשתו יתקיימו תנאי ההיתר הנ"ל, ואף התנאי החמישי שיכוין לתועלת מתקיים היטב בין בעל ואשתו עפ"י מה שכתב החפץ חיים שם בהגה 'ואפשר דה"ה אם כוונתו בסיפורו להפיג את דאגתו מלבו הוי כמכוין לתועלת על להבא' וכו' ע"ש, ואע"פ שכתבו בלשון "ואפשר" מ"מ בין בעל ואשתו יש להתיר בפשיטות מטעם זה, וזהו כל חידושו של הגרש"ז א. עכת"ד חתנו של הגרש"ז א הנ"ל.

אמנם הרב יוסף צבי רימון הסביר שטעם דברי הרש"ז א כפי שהובאו ע"י תלמידיו הוא שבין איש לאשתו קיימת שותפות, ואירועים שמשיפיעים על אחד מהם משפיעים גם על השני⁴⁸.

כאשר מדובר על איש ואשתו, ובמיוחד לפי טיב הקשר והיחס שאמורים להיות בין איש ואשתו במציאות ימינו, הרי שחיבורם המיוחד, המציאות של "אשתו כגופו", יוצר משהו בעל משמעות עמוקה בהרבה. בניגוד לאדם אחר שכאשר מספרים לו מספרים לו על הצרות שלנו, כאשר אחד מבני הזוג

שלה ולעזור לה לפותרם (כמובן, לא סתם לשון הרע לשם לשון הרע). החפץ חיים הסתפק אם משום דאגה בלב איש ישיחנה מותר לספר לשון הרע או לא. אבל זה באדם זה, אבל איש ואשתו הרי משועבדים הם זה לזה, ודאי שהוא חייב לשמוע מה מעיק ומה מציק לה. ומה שמעיק לו, אם יבוא הביתה ופניו נפולות והיא תשאלנו 'מה קרה', האם יאמר לה 'זה לשון הרע' אסור לספר? לא כך חיים של בעל ואישה".

45 אולם מאידך תלמידו הרב אביגדור נבנצל, ובנו הרב עזריאל אויערבך, אמרו שלא שמעו היתר כזה מהרב אויערבך. ומכל מקום מכיוון שאין דברים בכתב מהגרש"ז א בעניין זה על כן צריך להיזהר בגבולות היתר זה, וביחוד מפני שהדבר עלול לתת פתח להיתרים רבים שאינם כדין באיסור לשון הרע. ועין בכל זה בספר סוד הנישואין חלק ב בפרשת מצורע עמ' קמב. גם הרב שלמה אבינר סבר גם כן שאין להקל באיש ואישו יותר מאשר באחרים, עי' שו"ת שאילת שלמה (החדש) ח"ג סי' תצה, וטהור שפתיים עמ' 150.

46 קובץ וקנה לך חבר, ניסן תשס"ב (שנה ב) סי' ס. הודפס בספר וקנה לך חבר סי' קמו.

47 אחרי דברי הרב רבי שויבאו לקמן. וכעין זה כתב בעל שו"ת לחפץ בחיים בתשובתו שנדפסה שם אחרי תשובת הרב חיים רבי.

48 קובץ תורני מישרים ו, ישיבת ירוחם, עמ' 35-36.

מספר על הצרות שלו לשני - הופכות הצרות להיות צרות משותפות. בסיפור לפלוני על צרותנו, יש בכך רק בבחינת "אדברה וירווח לי" (שפעמים רבות, גם זהו דבר גדול); סיפור בין בעל לאישה הינו חלוקת העול לשניים. לא רק אוזן קשבת, אלא נפש שותפה⁴⁹.

סיכום

- א. דיבור של לשון הרע נאסר אלא אם כן הוא לתועלת, שאז מותר במספר תנאים. ואפשר שגם דיבור לצורך הפגת דאגותיו נחשב כדיבור לתועלת המותר בתנאים אלו, וכך נקטו כמה פוסקים להלכה.
- ב. ההיתר הוא דווקא אם דאגתו תופר על ידי עצם הסיפור, ולא ע"י נתינת הפגם בחברו.
- ג. נחלקו הפוסקים אם המספר צריך לחזר בדווקא אחר אדם שלא יאמין לסיפוריו.
- ד. השומע מצדו צריך להקפיד שלא להאמין לדיבורים הרעים ששמע.
- ה. יש אומרים שהחובה ליידע את השומע שאין הכוונה להשמיץ את זה שמדברים עליו אלא להסיר את הדאגה מהלב.
- ו. בין איש לאשתו מצוי יותר שאחד מבני הזוג ירצה לספר לשני דברים שיש בהם גנות על הזולת לצורך הפגת דאגתו וצערו, וישנם פוסקים הסוברים שבין איש לאשתו גבולות ההיתר של דיבור ושמיעה לצורך הפגת דאגה וצער רחבים יותר.

49 ובדומה לזה כתב הרב חיים רבי באורך, והישווה דין זה לעניינים אחרים בהם אשתו כגופו, והוא מתייחס לדיבור הזה כחלק מהחייבים והזכויות שיש להם זה על זה שהם מספרים זה לזה דברים שישארו ביניהם ולא יצאו החוצה, והוסיף: "ונראה שלזה אין צריך שבעה תנאים, כי אין כוונתם לפעול עם אחרים בעניין אלא לשמוע זה את זה ולעזור ולהתקדם בחיים בצורה נכונה, חיים של תורה ויראת שמים. ומכאן יש ללמוד שמותר לרב לגלות באזני אשתו מסתורי לבו על אחרים, כי זה חיובים שביניהם, וגם זה יעזור להם לנהל היטב את ענייני הציבור, כי שניהם כאחד טובים לפתור בעיות ולהציע הצעות לטובת הפרט והכלל, וגם לצורך קיומם וחיזוקם בעבודת הקודש יום יום שעה שעה", וכל זה בדברים שסיפורם לא יביא לידי מריבה וכנ"ל. וע"ע שם באורך בדבריו, ובתגובת הרב ניצן ראובן. וע"ע בדברי הרב ולדנברג בצ"א ח"כ סי' נב שהתיר לרופא להכתיב למזכירה דו"חות על חולים ועל מתמחים מפני שהרופא ומזכירתו נחשבים כגוף אורגאני רצוף אחד. אולם דעת הרב יוסף שלום אלישיב (שיעורי תורה לרופאים חלק א סי' מו בשמו) שאין להכתיב למזכירה דברי גנות, אפילו אם הדבר יגרום לו שיהיה חייב לקחת חופש מעבודתו ולכתוב בעצמו. ועיין עוד בנשמת אברהם חו"מ סי' תכ סעיף לט ס"ק ז בדבריו בשם הרב שלמה זלמן אוירבך. וע"ע במה שהאריך בכך הרב יובל שרלו בתחומין כרך כז עמ' 168 ואילך, ובהערה שכתב הרב דסברג ז"ל העורך על דבריו שלדעתו היתר זה הוא פתח רחב מדי (והביא מדברי הגמרא חגיגה ה, ב שאפילו שיחה יתירה שבין איש לאשתו מגידים לו לאדם בשעת הדין כאשר אין צורך לרצות אותה).